

Sławomir Oxenius

Universität Passau

ORCID 0000-0002-7647-8073

Wiedeńskie kontakty lwowskich bibliotekarzy. Z dziejów Austriackiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy

W 1896 r. w Wiedniu zostało założone Austriackie Stowarzyszenie Bibliotekarzy (Der Österreichischer Verein für Bibliothekswesen). Było to jedno z najstarszych w Europie stowarzyszeń bibliotekarzy¹, które reprezentowało nie tylko interesy zawodowe personelu bibliotecznego każdego szczebla i w różnego typu bibliotekach (państwowych i prywatnych), ale także pracowników innych instytucji, zajmujących się problematyką księgoznawczą². Chodziło przy tym o opracowanie spójnej polityki bibliotecznej dla Austrii, reformę systemu bibliotecznego, czyli podjęcie działań mających na celu „doskonalenie zawodowe i naukowe”³, a przy tym integrację bibliotekarzy z różnych ziem monarchii habsburskiej oraz prezentację bogactwa kulturowego i różnorodności intelektualnej oraz językowej państwa wieloetnicznego⁴.

Koncepcja stowarzyszenia powstała w kręgu Wiener Hofbibliothek oraz Biblioteki Uniwersyteckiej w Wiedniu⁵, a wykształciła się na fali podejmowanych liberalnych reform społecznych i w dziedzinie edukacji (ich efektem było m.in. otwarcie uniwersytetów, reformy gimnazjów i edukacja kobiet), co wiązało się także z szerszym dostępem do zbiorów bibliotecznych, czyli rozwojem bibliotek publicznych i czytelni⁶. Zmieniała

1 Najstarsze stowarzyszenie bibliotekarzy powstało w USA w 1876 r., kolejne w Wielkiej Brytanii w 1877 r., zob. W. Munford, *A History of the Library Association, 1877–1977*, London 1976. W 1896 powstało we Włoszech Società Bibliografica Italiana, rok później w Szwajcarii Vereinigung Schweizerischer Bibliothekare, w 1900 r. w Niemczech Verein Deutscher Bibliothekare, a w 1906 r. we Francji Association des Bibliothécaires de France, zob. W. Mentzel, *Der Österreichische Verein für Bibliothekswesen zwischen 1896 und 1919*, [in:] *75 Jahre VÖB. 1946–2021*, Hg. V. Alker-Windbichler, Bauer und Köstner-Pemsel. Graz 2021, s. 57.

2 Obecny statut zob. *Das Statut des Österreichischen Bibliothekswerks*, [on-line:] biblio_statuten_2017.pdf – 10.11.2022.

3 Por. S. Frankfurter, *Die Verhandlungen der Section für Bibliothekswesen auf der 44. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Dresden*, „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1898, nr 1, s. 10–24.

4 W. Mentzel, *Der Österreichische Verein...*, s. 57.

5 Działania w tym celu podejmowali Wilhelm von Hartel, Theodor Billroth, Eduard Suess.

6 Tamże.

się ponadto ranga zawodu bibliotekarza, na co wpłynęło uznanie bibliotekarzy za urzędników państwowych, a także poszerzanie zakresu ich pracy, związane z nowymi oczekiwaniami wobec służby bibliotecznej⁷.

W 1894 r. Ferdinand Eichler zaproponował organizację cyklicznych konferencji dla bibliotekarzy⁸, którzy rok później rozważali utworzenie Sekcji Bibliotekoznawstwa przy Zjeździe Filologów Niemieckich (Sektion für Bibliothekswesen im Rahmen der Versammlung deutscher Philologen), ostatecznie Salomon Frankfurter zaproponował powstanie odrębnego stowarzyszenia⁹. W sierpniu 1895 r. informowano o tym pomysłe bibliotekarzy, co spotkało się z pozytywną reakcją, np. 1 grudnia 1895 r. podanie o członkostwo w stowarzyszeniu wystosował dr Eugeniusz Barwiński (1874–1947), wolontariusz w Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie¹⁰.

W lipcu tego roku powołano komisję, która miała opracować cele i założenia powstającego stowarzyszenia. Kierował nią Wilhelm von Hartel (1839–1907), dyrektor Wiener Hofbibliothek¹¹, a członkami byli dyrektorzy wiedeńskich bibliotek: Friedrich Leithe (1828–1896) z Technische Hochschule¹² oraz Karl Glossy (1848–1937) z Stadtbibliothek Wien¹³. Powstanie stowarzyszenia popierali także Wilhelm Englmann (1862–1926) z Stadtbibliothek Wien, Rudolf Geyer (1861–1929) z Wiener Hofbibliothek, Isidor Himmelbaur (1858–1919), Salomon Frankfurter (1856–1941) z Biblioteki Uniwersyteckiej w Wiedniu, Friedrich Arnold Mayer (1862–1926) oraz Franz Schnürer (1859–1942), dyrektor Familien-Fideikommiss-Bibliothek des Kaiserhauses¹⁴. Komitet założycielski o rozszerzonym składzie powstał 8 grudnia 1895 r., po czym przystąpił do opracowania statutu, 23 stycznia¹⁵ 1896 r. na zebraniu założycielskim wybrano na przewodniczącego stowarzyszenia (kadencja trwała rok) Heinricha Rittera von Zeissberga (1839–1899)¹⁶ oraz dwu zastępców: Ferdinanda

7 Ferdinand Grassauer opublikował w 1883 r. pierwszy podręcznik dla bibliotekarzy monarchii habsburskiej: *Handbuch für österreichische Universitäts- und Studienbibliotheken, sowie für Volks-, Mittelschul- und Bezirks- Lehrerbibliotheken. Mit einer Sammlung von Gesetzen, allerhöchsten Entschliefungen, Verordnungen, Erlässen, Acten und Actenausügen*. Wien 1883.

8 F. Eichler, *Zur Vorgeschichte des Vereines Deutscher Bibliothekare*, "Zentralblatt für Bibliothekswesen" 1926, h. 43, s. 259–267.

9 W. Mentzel, *Der Österreichische Verein...*, s. 67.

10 Fotografia podania zob. tamże, s. 68.

11 Biogram *Hartel, Wilhelm Ritter von*, [in:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Wien 1958, Bd 2, s. 192.

12 Biogram *Leithe, Friedrich*, [in:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Wien 1970, Bd 5, s. 115.

13 Biogram *Glossy, Karl*, [in:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Wien 1957, Bd 2, s. 11.

14 Tamże, s. 67. Por. H. Bohatta, *Die k.u.k. Familien-Fideikommiss-Bibliothek in Wien*, „Mittheilungen des Österreichische Vereines für Bibliothekswesen” 1899, nr 3, s. 51–58.

15 Według innych danych – 23 lutego. I. Himmelbaur, *Die ersten zehn Jahre des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen*, „Mittheilungen des Österreichische Vereines für Bibliothekswesen” 1906, nr 2, s. 94.

16 Kierował stowarzyszeniem do 1899 r., zastąpił go Joseph von Karabacek, następnie przewodniczącymi byli Rudolf Wolkan oraz Isidor Himmelbaur.

Grassauera (1840–1903) i Eduarda Reyera (1849–1914). Siedzibą stowarzyszenia był Wiedeń, a spotkania organizowano w Bibliotece Uniwersyteckiej. W 1896 r. stowarzyszenie liczyło 144 członków (oraz dwu honorowych i kilku wspierających)¹⁷, na podobnym poziomie utrzymywało się członkostwo w następnych latach. Jego członkami zwykle byli bibliotekarze z Wiener Hofbibliothek oraz z ośrodków akademickich: z Wiednia, Pragi, Grazu, Czerniowiec, Innsbrucka, Brna, Krakowa i Lwowa. Do stowarzyszenia zapisali się również Polacy – z Krakowa Karol Estreicher-Rozbierski (1827–1908) i Władysław Wisłocki (1841–1900) oraz ze Lwowa: Józef Urban, później Edmund Naganowski (1853–1915)¹⁸, obaj z Biblioteki Wiktora hr. Baworowskiego (następnie od 1901 r. Biblioteki Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego), a z Biblioteki Uniwersyteckiej Aleksander Semkowicz (1850–1923), kustosz i dyrektor, oraz Fryderyk Papée (1856–1940), ówczesny kustosz i zastępca dyrektora, a także Eugeniusz Barwiński i Bolesław Mańkowski (1852–1921). Z obu księżnicami zawodowo związani byli również Józef Korzeniowski (1863–1921) oraz Rudolf Kotula (1875–1940)¹⁹. Charakterystyczny jest także znaczny udział w stowarzyszeniu przedstawicieli bibliotek klasztornych, m.in. z Melku, St. Florian, Admont, Zwettl, Seitenstetten, Vorau, Klosterneuburgu, Göttweigu, Kremsmünster, St. Lambrecht, jezuitów w Lainz²⁰, a także reprezentantów gmin żydowskich. Członkami stowarzyszenia zostali ponadto bibliotekarze z bibliotek muzealnych, publicznych (oświatowych), a także osoby spoza kręgu zawodowego, jak księgarze, bibliofile czy właściciele bibliotek prywatnych²¹ (m.in. Michał Żmigrodzki, bibliotekarz Branickich w Suchej²²), a nawet wszelkie inne osoby, zainteresowane zakresem pracy stowarzyszenia.

Plany utworzenia stowarzyszenia znalazły poparcie Wilhelma von Hartla (1839–1907), od stycznia 1896 r. pracownika Ministerstwa Kultu i Oświaty (Ministerium für Kultus und Unterricht), a od 1899 r. ministra, a także Adolfa Beera (1831–1902), którzy zostali honorowymi członkami towarzystwa, podobnie jak i innych naukowców –

17 W. Mentzel, *Der Österreichische Verein...*, s. 76. Spis członków stowarzyszenia w grudniu 1897 r. zob. *Mitglieder-Verzeichnis*, „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1898, nr 1, s. 25–28. Spis 142 członków w 1907 r., zob. „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1907, h. 2, s. 88–90, w 1908 r. było 155 członków, zob. „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1908, h. 1, s. 62–64.

18 A. Budrewicz, *Kultura literacka Anglii końca XIX wieku w relacjach Edmunda Naganańskiego*, „Napis” 2021, t. 27, s. 190–207.

19 Tamże, s. 77. Kotula został przyjęty do Biblioteki Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego we Lwowie 1 czerwca 1901 r. jako pomocnik bibliotekarza, zob. Biblioteka im. Stefanyka, F. 204, rkps 25, k. 109. Na łamach periodyku wymieniano także innych bibliotekarzy lwowskich, m.in. Johanna Nowaka i Johanna Wilusza z Biblioteki Uniwersyteckiej czy Tadeusza Urbańskiego z Biblioteki Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego. Zob. *Personalnachrichten*, „Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1912, h. 2, s. 117–118.

20 W. Mentzel, *Der Österreichische Verein...*, s. 78.

21 Tamże, s. 79.

22 Tamże, s. 81. Zob. także „Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1913, z. 2, s. 119.

wśród nich znaleźli się: Salomon Frankfurter, Isidor Himmelbaur, Othmar Doublier (1865–1946), Karl Glossy, Albert Schwab, Emil von Fürth oraz Eduard Reyer²³. Reyer, członek stowarzyszenia, zwrócił również uwagę²⁴ na kształtowanie się prawa bibliotecznego²⁵, głównie odnoszącego się do bibliotek publicznych (ludowych) i szkolnych, jak angielski Public Library Act z 1850 r. oraz nowojorska ustawa szkolna z 1835 r., dotycząca zakładania bibliotek służących oświacie²⁶ (o czym traktowały także wytyczne American Library Association)²⁷. Członkowie stowarzyszenia aktywnie uczestniczyli w organizowaniu kursów i wykładów²⁸, w tym o charakterze informacyjnym i oświatowym²⁹, wspierali tworzenie – zgodnie z ówczesną nomenklaturą – bibliotek ludowych, zwłaszcza zajmowali się tym Salomon Frankfurter, Isidor Himmelbaur, Emil von Fürth (1863–1911), Arthur L. Jellinek (1876–1907) oraz Heinrich von Lenk (1853–1926). Zakładali oni ponadto stowarzyszenia branżowe (jak Verein „Central-Bibliothek” na Wydziale Lekarskim Uniwersytetu Wiedeńskiego), uczestniczyli w debatach dotyczących funkcji bibliotek publicznych (oświatowych)³⁰.

Stowarzyszenie stało się platformą współpracy zawodowej, zwłaszcza wymiany doświadczeń związanych z kształtującą się profesją³¹, oraz naukowej dotyczącej podejmowanych przez bibliotekarzy badań. Zwracano przy tym uwagę na specyfikę pracy w różnych typach bibliotek – naukowych, oświatowych, prywatnych, klasztornych. Towarzystwo organizowało wykłady³², konferencje, kursy szkoleniowe,

23 W. Mentzel, *Der Österreichische Verein...*, s. 62–63.

24 E. Reyer, *Amerikanische Bibliotheken*. „Centralblatt für Bibliothekswesen” 1886, h. 3, s. 121–129.

25 Należy jednak wspomnieć o pierwszych w Europie regulacjach Komisji Edukacji Narodowej, która zajęła się polityką biblioteczną, zob. M. Łodyński, *U kolebki polskiej polityki bibliotecznej (1774–1794)*, Warszawa 1935, s. 5. Do rozwoju ustawodawstwa doszło dopiero po I wojnie światowej.

26 Reyer opracował podręcznik odnoszący się do organizacji bibliotek publicznych, zob. E. Reyer, *Entwicklung und Organisation der Volksbibliotheken*, Leipzig 1893 oraz tenże, *Handbuch des Volksbildungswesens*, Stuttgart 1896.

27 Wytyczne dobrej ustawy bibliotecznej (amerykańskiej) opracowane przez American Library Association w r. 1909. W. Dąbrowska, *Nowoczesne ustawodawstwo w zakresie bibliotek publicznych*, Warszawa 1929, s. 59, 60.

28 Wykłady na temat klasyfikacji Deweya prowadziła jedyna kobieta w stowarzyszeniu w momencie jego założenia – bibliotekarka Maria Klar. Następnie przyjęto Therese Marie Zeitlinger-Pupini oraz Friederike Autengruber. W. Mentzel, *Der Österreichische Verein...*, s. 64, 79.

29 Tamże, s. 64.

30 Tamże, s. 64–66.

31 Zob. I. Himmelbaur, *Die ersten ...*, s. 93–102.

32 Pierwszy wykład wygłosił w 1896 r. Grassauer, dyrektor Biblioteki Uniwersyteckiej w Wiedniu. Tematy następnych wystąpień również dotyczyły kwestii celów i zadań współczesnego bibliekarstwa, m.in. zasad katalogowania, architektury bibliotecznej, cimeliów, a także kwalifikacji bibliotekarzy i możliwości ich awansu. Tamże, s. 98. Również W. Hass uznał wykłady za istotny sposób przekazywania wiedzy bibliotekoznawczej. W. Haas, *Weitere Aufgaben des Vereins, Die ersten zehn Jahre des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen*, „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1906, nr 2, s. 102.

a także umożliwiało zwiedzanie bibliotek³³. Ciekawą inicjatywą było także założenie w 1897 r. „biblioteki-muzeum” przy Bibliotece Uniwersyteckiej w Wiedniu, gromadzącej różnego rodzaju przedmioty związane z historią i pracą bibliotek (takie jak m.in. inwentarze, katalogi kartkowe, instrukcje, regulaminy, rewery, ekslibrisy, portrety, fotografie bibliotek i ich wnętrz, próbki skór introligatorskich)³⁴.

Przede wszystkim jednak od 1897 r. stowarzyszenie publikowało kwartalnik³⁵ (następnie półrocznik) pod nazwą „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen”, nazwę zmieniono w 1910 r. na „Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen”³⁶, a następnie od 1913 r. na „Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen” (o potrzebie takiego pisma świadczy powstanie w 1876 r. „The American Library Journal”). Czasopismo było finansowane ze składek członkowskich, dotacji państwowej i darów³⁷. Redaktorem naczelnym został Isidor Himmelbaur, później zastąpili go Josef Donabaum (186–936), August Weisz (1856–1906), następnie Gottlieb August Crüwell (1866–1931), a po jego rezygnacji w 1909 r. Johann Bohatta (1864–1946), Friedrich A. Mayer oraz Moriz Grolig (1873–1949).

Stowarzyszenie na łamach czasopisma podejmowało zagadnienia związane z bibliotekoznawstwem³⁸, polityką biblioteczną³⁹, modernizacją bibliotek, zasadami gromadzenia, opracowania (w tym jednolitych zasad katalogowania), wypożyczania (depozytów) oraz ochroną zbiorów, funduszy (w tym darowizn), handlem książką, statystyką biblioteczną. Dyskutowano o koncepcji powstania biblioteki centralnej czy muzeum przy bibliotece uniwersyteckiej. Podejmowano kwestie bibliograficzne, np. planowano publikować co roku katalog książek, muzykaliów i kartografii austriackiej, następnie opracować katalog rękopisów, zajmowano się przy tym zasadami katalogowania formalnego i rzeczowego (wg klasyfikacji Deweya), prawem autorskim, kwalifikacjami i awansem zawodowym (egzaminem bibliotecznym, stopniami w służbie

33 Przykładem jest wystawa w Wiener Hofbibliothek w 1900 r., poświęcona Gutenbergowi, w 1905 r. natomiast zwiedzano opactwo w Admont I. Himmelbaur, *Die ersten...*, s. 99–100.

34 Tamże, s. 100. O znaczeniu „biblioteki-muzeum” zob. także W. Hass, *Weitere des Vereins...*, s. 103.

35 Dyskusja nad częstotliwością periodyku toczyła się na zjeździe 21 marca 1897 r., rozważano kwartalnik lub rocznik, I. Himmelbaum, *Die ersten ...*, s. 96.

36 W 1910 r. redaktor naczelny Friedrich Arnold Mayer zwracał się w tej sprawie do czytelników, podkreślając przy tym, że czasopismo jest adresowane do całego środowiska bibliotekarskiego, zarówno w monarchii, jak i zagranicą, a obszar zainteresowań obejmuje wszystkie obszary pracy biblioteki, powinien przy tym przyczynić się do awansu społecznego zawodu bibliotekarza, zob. F. Mayer, *An unsere Leser*, „Mittheilungen des Österreichische Vereines für Bibliothekswesen” 1910, nr 4, s. 135–136.

37 W. Mentzel, *Der Österreichische Verein...*, s. 70.

38 F. Eichler, *Vorbildung des wissenschaftlichen Bibliothekars*, „Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1912, h. 3, s. 130–138.

39 Wnieziono postulat utworzenia rady bibliotecznej przy Ministerstwie Kultu i Oświaty, zwłaszcza Ferdinand Eichler z Grazu zajmował się różnymi kwestiami związanymi z polityką biblioteczną, zob. F. Eichler, *Bibliothekspolitik am Ausgange des 19. Jahrhunderts*, Leipzig 1897.

państwowej), architekturą i wyposażeniem bibliotek itp. Dodawano także roczne zestawienia bibliograficzne z zakresu bibliotekoznawstwa austro-węgierskiego. Artykuły odnosiły się również do konkretnych księżnic: przygotowano odrębny dział „Z bibliotek austriackich”, gdzie przedstawiano informacje o konkretnych placówkach państwowych i prywatnych, a także wydano dodatek do książki adresowej bibliotek monarchii austro-węgierskiej⁴⁰. Na łamach periodyku drukowano również protokoły zjazdów stowarzyszenia, roczne sprawozdania z jego działalności⁴¹ oraz inne informacje związkowe (np. personalne, nekrologi), które jednoczyły bibliotekarzy z różnych części monarchii. Poznaniu ich opinii służyły natomiast publikowane ankiety, np. związane z reformą systemu bibliotecznego⁴², a także komunikaty z różnych bibliotek.

Z periodykiem regularnie współpracował dr Rudolf Kotula⁴³, który w 1901 r. był wolontariuszem w Bibliotece Uniwersyteckiej i Bibliotece Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego⁴⁴. Publikował tu głównie informacje o sprawach związanych ze zbiorami polskimi w monarchii. Zamieszczał krótkie informacje o Bibliotece Uniwersyteckiej we Lwowie⁴⁵, a następnie obszerniejsze opracowanie, które zawierało opis jej powstania, profil zbiorów i kwalifikacje personelu, a także pracę tej księżnicy w kolejnych latach jej funkcjonowania⁴⁶. Pisał także o polskich bibliotekach w Austrii⁴⁷ oraz o polonikach w Szwecji⁴⁸, ponadto o wystawie opraw we Lwowie⁴⁹ oraz Wojciechu Urbańskim

40 H. Bohatta, M. Holzmann, *Nachtrag zum Adressbuch der Bibliotheken der Oesterreich-Ungarischen Monarchie*, „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1901, nr 1, s. 33–37, nr 2, s. 79–88, 1903, nr 1, s. 13–16, 1903, nr 3, s. 126–129, 1904, nr 1, s. 39–41.

41 Przykładowo protokół zjazdu w 1899 r. i roczne sprawozdanie pracy stowarzyszenia zob. „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1899, nr 2, s. 46–48. Protokół zjazdu generalnego w 1900 r. zob. „Mittheilungen des Österreichische Vereines für Bibliothekswesen” 1900, nr 2, s. 21–23. W 1906 r. opublikowano informację o 10 latach pracy stowarzyszenia, zob. „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1906, nr 2, s. 93–102.

42 Redakcja czasopisma opublikowała wyniki ankiety, m.in. odpowiedź z Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie, zob. „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen 1910, nr 4, s. 188–190.

43 Kotula, Rudolf, *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Hrsg. E. Obermayer Marnach, Wien 1967, Bd 4, s. 162 f.

44 Życiorys Kotuli zob. F. 204, rkps 10, k. 24.

45 R. Kotula, *Von der k.k. Universitäts-Bibliothek in Lemberg*, „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1901, nr 3, s. 153, 1903, nr 2, s. 84–85, 1906, h. 1, s. 45, 1907, h. 2, s. 75. Tenże, *Lemberg, Universitätsbibliothek*, „Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1912, h. 1, s. 19–20.

46 Tenże, *Die Universitätsbibliothek in Lemberg*, „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1905, h. 3, s. 135–138, h. 4, s. 182–187, 1906, nr 3, s. 115–121.

47 Tenże, *Polnisches Bibliothekswesen in Österreich*, „Österreichischen Zeitschrift für Bibliothekswesen” 1913, h. 1, s. 18–31.

48 Tenże, *Polonica in Schweden*, „Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1912, h. 1, s. 26.

49 R. Kotula, *[Die Ausstellung...]*, „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1909, h. 4, s. 292–293.

(1820–1903), kustoszu w Bibliotece Uniwersyteckiej⁵⁰ i jej dyrektorze Aleksandrze Semkowiczu⁵¹.

Pod patronatem stowarzyszenia i dzięki jego dotacji wydawano także odrębne publikacje (Schriften), jedną z nich była księga adresowa (*Adressbuch der Bibliotheken der Oesterreich-Ungarischen Monarchie*⁵²), przygotowana przez Johanna Bohattę i Michaela Holzmann⁵³. Zauważyli oni, że dotychczasowe prace dotyczące informacji o księgozbiorach i bibliotekach monarchii austro-węgierskiej są albo niedostępne, jak opracowanie Juliusa Petzolda⁵⁴, albo informują tylko o bibliotekach niemieckich, jak praca Paula Schwenkego⁵⁵. W związku z tym widziano konieczność przygotowania nowej księgi adresowej bibliotek monarchii austro-węgierskiej⁵⁶. Za podstawę opracowania przyjęto dane z ankiet (których wzór przejęto z publikacji Schwenkego⁵⁷), rozesłanych do ok. 4 tys. bibliotek (zob. il. 1). Książka rejestrowała dane o bibliotekach z Austrii (cz. 1) i Węgier (cz. 2). Z terenu Lwowa omówiono biblioteki klasztorne (dominikańskie), muzealne (Miejskiego Muzeum Przemysłowego, Muzeum Antona S. Petruszewicza), gimnazjalne, uczelni (Szkoły Politechnicznej, Akademii Weterynaryjnej i Uniwersytetu Lwowskiego), fundacyjne (Ossolineum, Fundacji Wiktora hr. Baworowskiego) i innych instytucji (np. Izby Handlowej i Przemysłowej, Narodnego Domu, Instytutu Stauropigialnego, Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki).

Od 1898 r. w stowarzyszeniu podejmowano dyskusje nie tylko na tematy naukowe i zawodowe, ale także organizacyjne⁵⁸. W pierwszym dziesięcioleciu XX w. doszło do licznych kontrowersji, związanych z zakresem pracy stowarzyszenia, proponowano nawet zmiany jego statutu⁵⁹. Zarząd skupił się na planowanej reformie, czemu miało posłużyć poznanie sytuacji w różnych obszarach pracy bibliotecznej⁶⁰. Chodziło

50 Tenże, *Dr. Adalbert Ritter v. Nieczuja-Urbański*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1903, nr 4, s. 195–196.

51 Tenże, *Direktor Prof. Dr. Alexander Semkowicz*, "Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1912, h. 2, s. 118–120.

52 J. Bohatta, M. Holzmann, *Adressbuch der Bibliotheken der österreichisch-ungarischen Monarchie*, Wien 1900 [Schriften des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen].

53 I. Himmelbaum, *Die ersten...*, s. 96.

54 J. Petzold, *Adressbuch der Bibliotheken der Deutschland mit Einschluss von Oesterreich-Ungarn und der Schweiz*, Dresden 1875.

55 P. Schwenke, *Adressbuch der Deutschen Bibliotheken*, Leipzig 1893.

56 Stowarzyszenie planowało także publikację corocznego katalogu austriackiego (Österreichische Kataloges), czyli rodzaju bibliografii, ostatecznie to przedsięwzięcie nie powiodło się z powodu braku środków finansowych, innym pomysłem był centralny katalog rękopisów austriackich bibliotek państwowych, więcej na ten temat zob. I. Himmelbauer, *Die ersten...*, s. 9–98.

57 Pytano o założenie biblioteki, jej strukturę i profil naukowy, dane adresowe, godziny pracy i zasady udostępniania zbiorów, ich charakter (liczba tomów druków i rękopisów), budżet roczny na zakup książek, zarząd i personel, katalogi, a także źródła drukowane do dziejów biblioteki. J. Bohatta, M. Holzmann: *Adressbuch der Bibliotheken...*, s. III–IV.

58 W. Mentzel, *Der Österreichische Verein...*, s. 70.

59 Na ten temat zob. tamże, s. 85–91.

60 Tamże, s. 88.

ponadto o kwestie związane z awansem zawodowym i płacami. W 1909 r. doszło do zmiany zarządu. Przewodniczący prof. Rudolf Wolkan⁶¹ planował reformę organizacji, chodziło mu o większą reprezentację w stowarzyszeniu bibliotekarzy z całej monarchii, niezależnie od ich narodowości (zob. il. 2).

Il. 1. Formularz ankiety na potrzeby księgi adresowej bibliotek monarchii austro-węgierskiej

Wien, Datum des Poststempels

99⁶

**Dringend wegen
Abschluss des Manuscripta**

Euer Hochwohlgeboren!

Mit der Zusammenstellung eines Adressbuches der **öffentlichen und Privat-Bibliotheken** in Oesterreich-Ungarn beschäftigt und bei dieser Arbeit von dem „Oesterr. Verein für Bibliothekswesen“ unterstützt, erlauben sich die Gefertigten Euer Hochwohlgeboren um gütige Angabe nachstehender Daten, soweit dies möglich ist, ergebenst zu ersuchen:

1. Officieller Name und genaue Adresse des Bibliotheksgebäudes.
2. Anzahl der Bände, Handschriften, Incunabeln.
3. Für den Bücherankauf jährlich verfügbare Geldmittel.
4. Name und Rang des Vorstandes, der übrigen Beamten, nach Chargen geordnet, und der Diener.
5. Welche Kataloge existiren handschriftlich (ob Zettel- oder Band-Katalog, alphabetischer oder Schlagwort-Katalog etc.).
6. Zu welchen Stunden und unter welchen Bedingungen ist die Bibliothek benützbar?
7. Werden Bücher und Handschriften nach Hause entlehnt und unter welchen Bedingungen?
8. Werden Bücher und Handschriften versendet und unter welchen Bedingungen?
9. Gründung und kurze Geschichte der Bibliothek. Welche grössere Sammlungen fanden in derselben Aufnahme?
10. Welche Wissenschaften sind dort vertreten, und welche werden besonders gepflegt?
11. Unterstehen dem dortigen Amte noch andere Bibliotheken Ihres Ortes? Und welche wären noch in das Adressbuch aufzunehmen?
12. Quellen, im Druck erschienene Geschichte der Bibliothek oder Bibliotheks-Kataloge.

Für eine gütige Beantwortung dieser Fragen ihren ergebensten Dank aussprechend, zeichnen

hochachtungsvoll

Dr. Hanns Bohatta. Dr. Michael Holzmann.

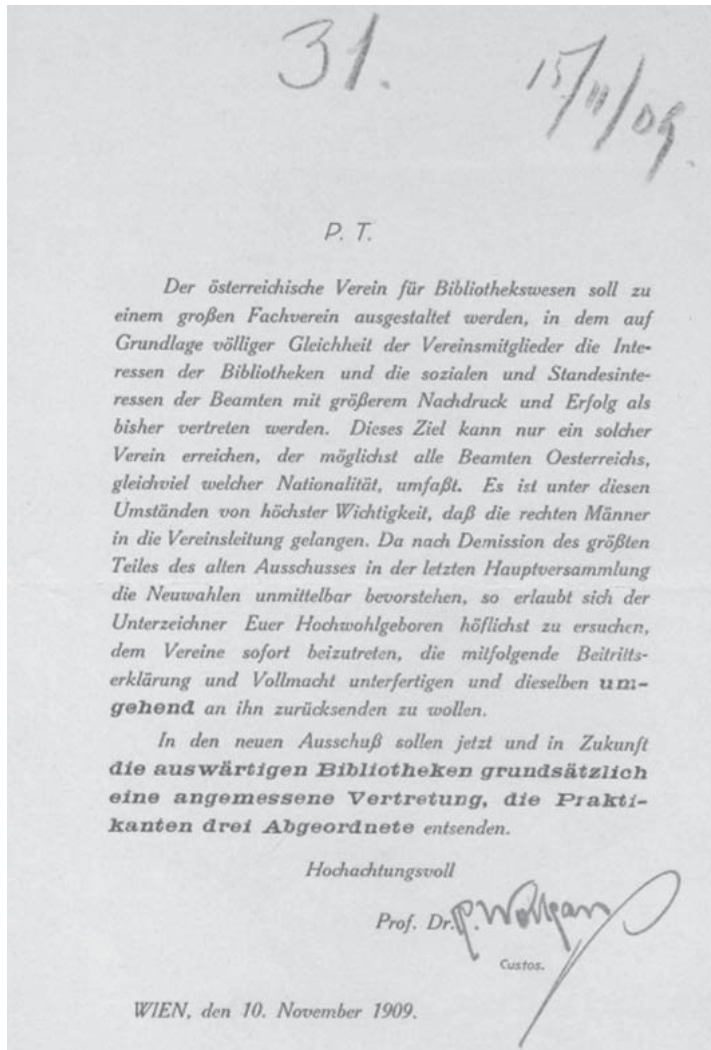
Adresse: Wien, I., Universitäts-Bibliothek.

Das Werk erscheint in der k. u. k. Hof-Buchdruckerei u. Hof-Verlags-Buchhandlung Carl Fromme, Wien, welche Firma auch Bestellungen entgegennimmt.

Źródło: Biblioteka im. Stefanyka, F. 204, rkps 8, k. 6.

61 Biogram *Wolkan, Rudolf*, [in:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Wien 2021, Bd 16, s. 335.

II. 2. Pismo prof. Rudolfa Wolkana

Źródło: Biblioteka im. Stefanyka, f. 204, rkps 22, k. 71.

Problemy te omawiano na zjazdach stowarzyszenia, przy czym szczególne znaczenie miał zjazd nadzwyczajny 10 grudnia 1913 r. W spotkaniu uczestniczyło 34 bibliotekarzy (dysponujących 63 głosami, włącznie z pełnomocnictwami⁶²), pod przewodnictwem prof. Rudolfa Wolkana z Biblioteki Uniwersyteckiej w Wiedniu. Jego zastępcami – według protokołu z 18 grudnia 1913 r. – byli Rudolf Geyer i Josef

⁶² Protokoll der am 10. Dezember 1913 stattgefundenen ausserordentlichen Hauptversammlung des Oesterreichischen Vereins für Bibliothekswesen, Biblioteka Stefanyka, F. 204, rkps 26, k. 173–180.

Donabaum, a przedstawicielami ośrodków: z Pragi – Wilhelm Wostry, ze Lwowa – Rudolf Kotula, z Krakowa – Edward Kunze, z Grazu – Karl Bielohlavek, z Czerniowiec – Theodor von Grienberger, z Insbruka – Ludwig Sprung, a z Wiednia – Carlo Battisti, Johann Hrzan, S. Schilder, Franz X. Tippmann, Gregor Palamar i Friedrich Hohenauer⁶³. Pierwszą i jedną z najważniejszych spraw była kwestia czasopisma wydawanego przez stowarzyszenie. Chodziło o ustosunkowanie się do propozycji przekształcenia periodyku w organ o profilu tylko naukowym, z pominięciem informacji związkowych (dotąd odrębnie redagowanych). Było to zgodne ze stanowiskiem ministerstwa, które od 1898 r. przyznawało dotację na publikowanie w periodyku materiałów naukowych⁶⁴. Takie stanowisko przyjęła także redakcja czasopisma: redaktor naczelny dr Friedrich Arnold Mayer, kierownik Biblioteki Uniwersyteckiej w Wiedniu, uważał przy tym, że czasopismo w każdej sytuacji, także całkowitego uniezależnienia od stowarzyszenia, powinno otrzymywać od niego subwencje (co spotkało się z ostrą krytyką Wolkana). Decyzja w tej sprawie miała istotne znaczenie, bowiem znacząco wzrosły koszty edycji, a deficyt w 1913 r. wynosił ok. 800 koron⁶⁵. Pewnym rozwiązaniem miała być podwyżka składek na ten cel, co było poruszane także na dwu poprzednich zjazdach. Jednak nawet wzrost składki o 1 koronę⁶⁶ (czyli subwencja wyniosłaby 200 koron na rok) nie rozwiązałyby problemu, bowiem deficyt nadal wynosiłby 600 koron. Kolejną propozycją byłoby zatem czasowe zmniejszenie objętości czasopisma o jeden arkusz (którego koszt wynosił ok. 150 koron) w każdym z czterech zeszytów w roku. W praktyce należałoby zrezygnować z podawania informacji związkowych. Dodatkowo Mayer podkreślił, że czasopismo przy niezmiennych źródłach dochodu regularnie zwiększało swoją objętość (w 1913 r. ukazały się 3 zeszyty, w 1914 r. – czwarty, łącznie liczące 248 stron⁶⁷). Było to zgodne z jego przekonaniem, że periodyk powinien zapewnić szersze spojrzenie na kwestie bibliotekarskie w Europie i USA, a nie tylko poruszać (jak planował zarząd stowarzyszenia) sprawy austriackie. Zarząd tymczasem uważał, że właśnie austriacki zasięg pisma odróżnia ten periodyk od ukazującego się od 1884 r. w Niemczech „Zentralblatt für Bibliothekswesen”⁶⁸.

63 Tamże, k. 176.

64 W 1898 r. subwencja wynosiła 300 fl., w 1903 – 1000 koron. Dotacje przyznawały także inne podmioty, np. Statthaltereii (100 koron), cesarz (w 1904 r. przekazał 500 koron z prywatnych funduszy) lub Hofbibliothek (w 1900 r. ofiarowała wpływy z wystawy Gutenbergga). I. Himmelbauer, *Die ersten...*, s. 96.

65 Okazało się, że wydawca w 1913 r. wykazał deficyt 600–800 koron, dlatego zrezygnowano z publikacji, mimo wzrostu liczby abonentów, *Protokoll...*, k. 175.

66 Ostatecznie uznano, że wzrost opłat wymaga zgody wszystkich członków stowarzyszenia. W 1908 r. zbyt wysoką składkę uznano za powód małej liczby członków stowarzyszenia, zob. *Vereins-Nachrichten*, „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1908, nr 3, s. 281

67 Pierwszy rocznik liczył 58 stron, drugi 80 stron, trzeci 90 stron, ósmy – 216 stron, a dziewiąty – 260 stron. I. Himmelbauer, *Die ersten...*, s. 96.

68 Dr Hartwig proponował, by ten periodyk był organem stowarzyszenia, jednak na zjeździe 20 kwietnia 1896 r. postanowiono o utworzeniu odrębnego pisma. Tamże, s. 96.

Wolkan zarzucał również Mayerowi nieregularne drukowanie zeszytów, na co redaktor zareagował zwróceniem uwagi, że czasopismo to kwartalnik, zatem jest publikowane w odpowiednim terminie (w 1913 r. ukazały się zeszyty 1–3, a na początku 1914 r. zeszyt 4).

Część członków stowarzyszenia była ponadto przekonana, że czasopismo jest integralną częścią jego pracy i wszelkie modyfikacje, zwłaszcza całkowita separacja, zmniejszy jego rangę, a ponadto będzie niezgodna ze statutem, ponieważ „celem Austriackiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy jest promocja bibliotekarstwa w Austrii” (par. 1), co ma być realizowane dzięki podejmowaniu i omawianiu kwestii bibliotecznych oraz wydawaniu publikacji periodycznych lub nieperiodycznych (par. 2)⁶⁹, w tym materiałów z organizowanych wykładów i szkoleń. Dodatkowo przedstawiciele prowincji zauważyli, że czasopismo przyczynia się do zwrócenia uwagi na rangę zawodu bibliotekarza, co miało znaczenie szczególnie poza ośrodkiem wiedeńskim, a także w sytuacji braku formalnych jego regulacji w monarchii austro-węgierskiej⁷⁰. Periodyk przy tym miał przede wszystkim stanowić miejsce prezentacji spraw istotnych dla środowiska oraz być dostępny w taki sam sposób dla wszystkich członków stowarzyszenia⁷¹.

Na zjeździe uwidoczniły się konflikty w stowarzyszeniu na trzech płaszczyznach. Pierwsza dotyczyła relacji między centralą a bibliotekarzami z prowincji, prof. Wolkan przedstawił wniosek członków Wiener Hofbibliothek o zmianę statutu. Chodziło o to, by 3/5 członków miało miejsce zamieszkania w Wiedniu, mimo wcześniejszych deklaracji przewodniczącego, mających związek z większym otwarciem na biblioteki z prowincji. Kontrowersje dotyczyły także dalszej publikacji czasopisma jako organu stowarzyszenia.

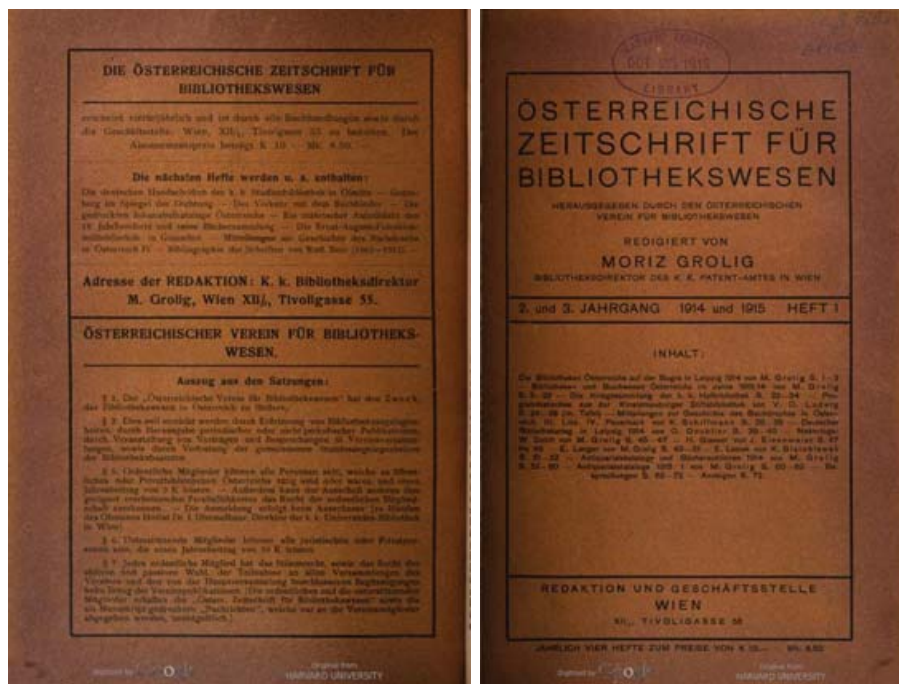
Drugą płaszczyzną był konflikt między redakcją czasopisma a zarządem stowarzyszenia. Ostatecznie wniesiono wniosek formalny, dotyczący podpisania umowy z redaktorem na kolejne cztery lata, a stowarzyszenie zachowało prawo ingerowania w treść periodyku w zakresie informacji wewnętrznych, co znalazło wyraz także w zmodyfikowanej (w 1913 r.) nazwie: „Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen. Herausgegeben durch den Österreichischen Verein für Bibliothekswesen”. Treść naukowa pozostawała w gestii redakcji pisma, przy czym podjęto także decyzję o zmianie redaktora naczelnego z końcem następnego zeszytu. Zeszyt pierwszy za lata 1914 i 1915 ukazał się pod redakcją Moritza Groliga, dyrektora biblioteki Urzędu Patentowego w Wiedniu, redaktora czasopisma „Jahrbuch für Bibliographie”. Zamieszczono tam także wyciąg ze statutu stowarzyszenia (zob. il. 3).

69 „Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen” 1914/1915, h. 1, okładka.

70 R. Wolkan pisał o regulacjach austriackich z 1825 r., w 1913 r. nieadekwatnych w stosunku do rozwijającego się bibliotekarstwa, zakresu pracy bibliotekarzy i nowych usług bibliotecznych. Zob. R. Wolkan: *Vier Vorträge zur Verwaltungsreform der Bibliotheken*, „Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen” 1913, z. 2/3, s. 93–99.

71 I. Himmelbauer, *Die ersten...*, s. 95.

II. 3. Okładka czasopisma „Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen” 1914/1915 r.

Źródło: „Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen” 1914/1915, h. 1, okładka. Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen: Österreichischer Verein für Bibliothekswesen: Free Download, Borrow, and Streaming: Internet Archive.

Trzecia płaszczyzna kontrowersji odnosiła się do relacji zarządu stowarzyszenia z ministerstwem, które dążyło do przejęcia periodyku oraz jak największego wpływu na prace stowarzyszenia⁷².

W 1914 r. został opracowany nowy program pracy stowarzyszenia: ustalono, że zjazdy miały się odbywać w Wiedniu, Pradze i Krakowie, jednak pierwsza wojna światowa i jej skutki utrudniły realizację jakichkolwiek planów. Czasopismo stowarzyszenia przestało się ukazywać w 1915 r., a 30 stycznia 1919 r. Himmelbauer wystąpił z wnioskiem o likwidację stowarzyszenia, co zaakceptowało walne zebranie, zwołane 28 marca 1919 r.

Udział bibliotekarzy lwowskich, zwłaszcza pracowników Biblioteki Uniwersyteckiej, w pracach Austriackiego Stowarzyszenia Bibliotekarzy wskazuje nie tylko na potrzebę kontaktu i wymiany doświadczeń z wielonarodowym środowiskiem bibliotekarskim, ale dowodzi ponadto orientacji we wspólnych problemach, związanych przede wszystkim z kształtowaniem się i rangą społeczną zawodu, a w konsekwencji z koniecznością odpowiednich regulacji prawnych oraz z odpowiedzią na zmieniające się funkcje bibliotek.

⁷² Stowarzyszenie w 1908 r. postulowało utworzenie w Ministerstwie Sekcji Bibliotecznej. „Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1908, h. 4, s. 282.

Po odzyskaniu niepodległości bibliotekarze lwowscy podjęli pracę w powstałym w 1917 r. Związku Bibliotekarzy Polskich (wywodzącym się z warszawskiej Komisji Historii Książnic i Wiedzy Bibliotecznej, działającej w 1915 r.)⁷³, któremu przewodniczyli Adam Łysakowski czy Stefan Wierczyński. Nawiązano także kontakty ze stowarzyszeniami międzynarodowymi⁷⁴. Niektóre oczekiwania bibliotekarzy zostały wówczas zrealizowane, m.in. Rada Regencyjna 3 stycznia 1918 r. wydała dekret, w którym kwestami bibliotecznymi miał się zająć Wydział Bibliotek Państwowych Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, uchwalono ustawę o egzemplarzu obowiązkowym, podjęto kwestię egzaminów kwalifikacyjnych dla bibliotekarzy czy uregulowano zasady katalogowania druków nowych⁷⁵.

Bibliografia

Źródła

- Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy: Archiwum Biblioteki Barworskich, Fond. 204, rkps 25, k. 109.
- Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy: Archiwum Biblioteki Barworskich, Fond. 204, rkps 8, k. 6.
- Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy: Archiwum Biblioteki Barworskich, Fond. 204, rkps 22, k. 71.
- Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy: Archiwum Biblioteki Barworskich, Fond. 204, rkps 26, k. 173–180.
- Lwowska Naukowa Biblioteka im. W. Stefanyka NAN Ukrainy: Archiwum Biblioteki Barworskich, Fond. 204, rkps 10, k. 24.
- Bohatta H., *Die k.u.k. Familien-Fideicommiss-Bibliothek in Wien*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1899, nr 3, s. 51–58.
- Bohatta H., Holzmann M., *Nachtrag zum Adressbuch der Bibliotheken der Oesterreich-Ungarischen Monarchie*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1901, nr 1, s. 33–37, nr 2, s. 79–88, 1903, nr 1, s. 13–16, 1903, nr 3, s. 126–129, 1904, nr 1, s. 39–41.
- Bohatta J., Holzmann M., *Adressbuch der Bibliotheken der österreichisch-ungarischen Monarchie*, Wien 1900.
- Das Statut des Österreichischen Bibliothekswerks* [on-line:] [biblio_statuten_2017.pdf-10.11.2022.](#)

⁷³ Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich, [on-line:] http://www.sbp.pl/sbp/historia_sbp-2.07.2022. A. Mężyński, *Związek Bibliotekarzy Polskich (1917–1945)*, [w:] *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Przeszość i teraźniejszość 1917–2017*, red. J. Koniczna, Warszawa 2017, s. 13–70.

⁷⁴ Od 1928 r. datuje się udział SBP w IFLA, w 1936 r. w Warszawie odbyła się 9. Sesja IFLA.

⁷⁵ A. Mężyński, *Biblioteki polskie. Okres międzywojenny 1918–1939*, „Bibliotekarz” 2014, s. 8.

- Eichler F., *Bibliothekspolitik am Ausgange des 19. Jahrhunderts*, Leipzig 1897.
- Eichler F., *Zur Vorgeschichte des Vereins Deutscher Bibliothekare*, "Zentralblatt für Bibliothekswesen" 1926, h. 43, s. 259–267.
- Eichler F., *Vorbildung des wissenschaftlichen Bibliothekars*, "Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1912, h. 3, s. 130–138.
- Frankfurter S., *Die Verhandlungen der Section für Bibliothekswesen auf der 44. Versammlung deutscher Philologen und Schulmänner in Dresden*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1898, nr 1, s. 10–24.
- Grassauer F., *Handbuch für österreichische Universitäts- und Studienbibliotheken, sowie für Volks-, Mittelschul- und Bezirks- Lehrerbibliotheken. Mit einer Sammlung von Gesetzen, allerhöchsten Entschliefungen, Verordnungen, Erlässen, Acten und Actenausügen*. Wien 1883.
- Haas W., *Weitere des Vereins, Die ersten zehn Jahre des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1906, nr 2, s. 102.
- Himmelbaum I., *Die ersten zehn Jahre des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1906, nr 2, s. 93–102.
- Kotula R., [Die Ausstellung...], "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1909, h. 4, s. 292–293.
- Kotula R., *Die Universitätsbibliothek in Lemberg*, "Mittheilungen des Österreichische Vereines für Bibliothekswesen" 1905, h. 3, s. 135–138, h. 4, s. 182–187, 1906, nr 3, s. 115–121.
- Kotula R., *Direktr Prof. Dr. Alexander Semkowicz*, "Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1912, h. 2, s. 118–120.
- Kotula R., *Dr. Adalbert Ritter v. Nieczuja-Urbański*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1903, nr 4, s. 195–196.
- Kotula R., *Lemberg, Universitätsbibliothek*, "Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1912, h. 1, s. 19–20.
- Kotula R., *Polnisches Bibliothekswesen in Österreich*, "Österreichische Zeitschrift für Bibliothekswesen" 1913, h. 1, s. 18–31.
- Kotula R., *Polonica in Schweden*, "Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1912, h. 1, s. 26.
- Kotula R., *Von der k.k. Universitäts-Bibliothek in Lemberg*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1901, nr 3, s. 153, 1903, nr 2, s. 84–85, 1906, h. 1, s. 45, 1907, h. 2, s. 75
- Mayer F., *An unsere Leser*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1910, nr 4, s. 135–136.
- Mitglieder-Verzeichnis*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1898, nr 1, s. 25–28.
- Mitglieder-Verzeichnis*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1907, h. 2, s. 88–90.
- Mitglieder-Verzeichnis*, "Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen" 1908, h. 1, s. 62–64.

- “Österreichischen Zeitschrift für Bibliothekswesen” 1914/1915, h. 1, okładka.
Personalnachrichten, “Zeitschrift des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1912, h. 2, s. 117–118.
- Petzold J., *Adressbuch der Bibliotheken der Deutschland mit Einschluss von Oesterreich-Ungarn und der Schweiz*, Dresden 1875.
- Reyer E., *Amerikanische Bibliotheken*, “Centralblatt für Bibliothekswesen” 1886, h. 3, s. 121–29.
- Reyer E., *Handbuch des Volksbildungswesens*, Stuttgart 1896.
- Reyer E., *Entwicklung und Organisation der Volksbibliotheken*, Leipzig 1893.
- Schwenke P., *Adressbuch der Deutschen Bibliotheken*, Leipzig 1893.
- Wolkan R., *Vier vorträge zur verwaltungsreform der bibliotheken*, “Österreichischen Zeitschrift für Bibliothekswesen” 1913, z. 2/3, s. 93–99.
- Vereins-Nachrichten*, “Mittheilungen des Österreichischen Vereines für Bibliothekswesen” 1908, nr 3, s. 281.

Opracowania

- Budrewicz A., *Kultura literacka Anglii końca XIX wieku w relacjach Edmunda Naganowskiego*, „Napis” 2021, t. 27, s. 190–207.
- Dąbrowska W., *Nowoczesne ustawodawstwo w zakresie bibliotek publicznych*, Warszawa 1929.
- Glossy, Karl, [in:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Wien 1957, Bd 2, s. 11.
- Hartel, Wilhelm Ritter von, *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Wien 1958, Bd 2, s. 192.
- Kotula, Rudolf, [in:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Hrsg. E. ObermayerMarnach, Wien 1967, Bd 4, s. 162 f.
- Leithe, Friedrich, [in:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Wien 1970, Bd 5, s. 115.
- Łodyński M., *U kolebki polskiej polityki bibliotecznej (1774–1794)*, Warszawa 1935.
- Mentzel W., *Der Österreichische Verein für Bibliothekswesen zwischen 1896 und 1919*, [in:] *75 Jahre VÖB. 1946–2021*. Hg. v. Alker-Windbichler, Bauer und Köstner-Pemsel, Graz 2021.
- Mężyński A., *Biblioteki polskie. Okres międzywojenny 1918–1939*, „Bibliotekarz” 2014, s. 4–10.
- Mężyński A., *Związek Bibliotekarzy Polskich (1917–1945)*, [w:] *Stowarzyszenie Bibliotekarzy Polskich. Przeszłość i teraźniejszość 1917–2017*, red. J. Konieczna, Warszawa 2017, s. 13–70.
- Munford W., *A History of the Library Association, 1877–1977*, London 1976.
- Wolkan, Rudolf, [in:] *Österreichisches Biographisches Lexikon 1815–1950*, Wien 2021, Bd 16, s. 335.

Viennese contacts of Lviv librarians. From the history of the Austrian Library Association

Abstract

The Austrian Library Association (Österreichischer Verein für Bibliothekswesen) was one of the oldest associations of librarians in Europe, functioning in the years 1896-1919. Its goal was professional and scientific improvement as well as integration of librarians from different lands belonging to the Habsburg monarchy. The article presents the origin and activities undertaken by the Association, particularly the published periodical, which was thematically related to various aspects of working in libraries and the formation of the librarian profession. It also presented information about specific libraries (an address book of monarchy libraries was published). Lviv librarians who belonged to the Association actively participated in its operations: Rudolf Kotula published articles on, e.g., Polish libraries in Austria, especially the Library of the University of Lviv, as well as in other Polish communities. He also took part in an extraordinary congress in 1913, which revealed conflicts in the relationship between the Association's headquarters and provincial librarians, as well as problems relating to the concept, financing and scope behind the periodical. This article uses source materials to date unknown in scientific communities.

Keywords: Österreichischer Verein für Bibliothekswesen, Rudolf Kotula, librarians, periodicals, Lviv, Vienna.